

приведення їх до потреб тих процесів економічної інтеграції, що відбуваються в Європейському товаристві. Сфера комерційного права Франції позбувається інертності.

З іншого боку, слід визнати що дуалізм приватного права Франції не є руйнуючою силою ні для цивільного права ні для комерційного. Розумна інтегративність положень Комерційного кодексу та Цивільного кодексу Франції дозволяє ефективно регулювати відповідні відносини не створюючи штучних перешкод в їх розвитку.

Одержано 11.04.2018

УДК 347.1

Олексій Олександрович Кот,

*старший науковий співробітник відділу проблем приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України,
керуючий партнер ЮФ «Антіка», доктор юридичних наук*

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ ЗА НОВИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ КОДЕКСАМИ

Традиційним для процесуального законодавства є закріплення позитивного обов'язку учасників судового процесу та їхніх представників добросовісно користуватися процесуальними правами.

Специфіка цього явища полягає у тому, що воно існує в межах судового процесу, тобто має визначену процесуальну форму. Незважаючи на принципи диспозитивності та змагальності, особливу роль суду виключно як арбітра між двома сторонами спору, приватні процесуальні відносини значно обтяжені публічним елементом. У зв'язку з цим особливої ваги набувають чіткість та повнота їх нормативно-правового регулювання нормами відповідного галузевого законодавства України. Тобто важливим є всебічне врегулювання процедури надання судового захисту.

Одна з практичних проблем, пов'язаних із недобросовісним здійсненням процесуальних прав, полягає в необхідності забезпечення належних заходів реагування суду на відповідні дії учасника судового процесу. Водночас оскільки перед судом в першу чергу постає питання кваліфікації дій учасника процесу як зловживання процесуальним правом, а вже згодом про застосування заходів реагування, доцільно проаналізувати ситуацію саме у такій послідовності.

Відповідні норми містяться і у нових процесуальних кодексах, які набрали чинності одночасно із початком роботи нового Верховного Суду – 15.12.2017 року. Зловживання процесуальними правами не допускається, і про це прямо зазначено у новому ЦПК, ГПК та КАС України.

На практиці завжди виникали два основних запитання, на які мав відповісти суддя: чи є підстави для кваліфікації дій сторони в якості зловживання правом та яким чином реагувати на такі дії сторони або її представника?

Нові кодекси містять якщо не вичерпну відповідь на це запитання, то принаймні на прямі для пошуку такої відповіді.

Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню судочинства, зокрема:

1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями;

3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою;

5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнаються зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання.

Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом.

Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором.

Якщо позов має ознаки завідомо безпідставного або інші ознаки зловживання правом на позов, суд має право, за клопотанням відповідача, зобов'язати позивача внести на депозитний рахунок суду грошову суму для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну правничу допомогу та інших витрат, які має понести відповідач у зв'язку із розглядом справи (забезпечення витрат на професійну правничу допомогу).

У випадку зловживання стороною чи її представником процесуальними правами або якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, суд має право покласти на таку сторону судові витрати повністю або частково незалежно від результатів вирішення спору.

Санкції, передбачені ЦПК, КАС України

Суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід Державного бюджету України з відповідної особи штрафу у сумі від 0,3 до 3 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству.

Суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід Державного бюджету України з відповідної особи штрафу у сумі від 1 до десяти 10 прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках неодноразового зловживання процесуальними правами.

Санкції, передбачені ГПК України

Суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід Державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі від 1 до 10 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних

осіб у випадках зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству.

У випадку повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення, триваючого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд, з урахуванням конкретних обставин, стягує в дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі від 5 до п'ятдесяти 50 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Викладене дає підстави сподіватись на те, що нові законодавчі інструменти, надані суду для боротьби із зловживанням процесуальними правами дозволять підвищити ефективність судового захисту та якість судочинства в цілому. Безперечно, необхідною передумовою для цього є правильне та відповідальне застосування судом передбачених законодавством процесуальних санкцій.

Одержано 23.03.2018

УДК 347.61/64

Лариса Василівна Красицька,

професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9187-4445>

ПРОГАЛИНИ У РЕГУЛЮВАННІ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

З часу прийняття Сімейного кодексу України від 10.01.2002 р. (далі – СК України) вже минуло більше п'ятнадцяти років. Сімейний кодекс України істотно відрізняється засадами правового регулювання сімейних відносин від аналогічних кодифікованих актів на пострадянському просторі. Багато новел сімейно-правового регулювання сприйнято практикою застосування, не є «мертвими» нормами, зокрема положення щодо визначення майнових правовідносин між жінкою та чоловіком, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі; щодо сепарації (режиму окремого проживання подружжя); щодо обов'язку батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання; щодо усиновлення повнолітньої особи тощо. Зазначені положення є прогресивними, можна сказати, що на час прийняття СК України, якоюсь мірою були «революційними» для суспільства того часу з пострадянською ментальністю.

У той же час, варто відзначити, що при прийнятті СК України ряд важливих суспільних відносин не знайшли свого правового регулювання у кодифікованому акті (наприклад, визначення правового режиму майна дружини та чоловіка щодо приватизованих житлових приміщень, приватизованих земельних ділянок; визначення правового режиму майна приватного підприємства, сформованого за рахунок спільної сумісної власності подружжя тощо). Крім того, стрімкий розвиток суспільства призводить до запровадження новітніх технологій, виникають суспільні відносини, які потребують свого правового «обарвлення». Майже п'ятнадцятирічний досвід правозастосовної практики також продемонстрував